

УДК 37.01 : 78 (4)

Вікторія Сушанова

ДОСВІД ЄВРОПЕЙСЬКОЇ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ У КРАЇНАХ БЛИЗЬКОГО СХОДУ

Однією з характерних рис музичного життя ХХ століття є активне освоєння європейського досвіду позаєвропейськими музичними культурами, які, в свою чергу, теж мають напрацьовані багатотисячолітні музичні традиції. Представники позаєвропейських країн (насамперед, піаністи) останнім часом складають жорстку конкуренцію на виконавських конкурсах, і на світових класичних сценах нерідко звучать імена музикантів з Китаю, Японії, Кореї і т. д. *Метою* пропонованого дослідження є оцінка ефективності діючих методик музичної освіти європейського типу в країнах Близького Сходу на сьогоднішній день.

Близький Схід в традиційній географії включає чотирнадцять країн Південно-Західної Азії. Музична освіта в цих країнах має різну специфіку і ставлення до неї суспільства. Це залежить, в основному, від релігійної політики держави. На цій території поширені три світових релігії – іудаїзм, християнство та іслам. У даній статті ми більш детально зупинимося на розгляді країн мусульманського світу.

Автору цієї статті довелося викладати в музичному коледжі королівства Бахрейн і на власному досвіді ознайомитися із усіма необхідними методиками, використовуваними на сьогоднішній день, і застосовувати їх на практиці. Робота з великим класом (більше двадцяти студентів) і проведення групових занять з фортепіано, знайомство з усією доступною літературою, аудіо, відео та нотними матеріалами, підготовка учнів різного віку, рівнів і систем навчання до іспитів, тестування, конкурсів і концертів визначили основні *методи дослідження* з даного питання, такі як спостереження, аналіз і узагальнення. На жаль, на пострадянському просторі відсутня яка б то не було інформація про використовувані в Gulf-країнах системи, що, безсумнівно, ускладнює інтеграційні процеси в галузі музичної освіти.

Музична освіта в Gulf-країнах Перської затоки представлена переважно приватними навчальними закладами. Як правило, у всіх

освітніх установах працюють іноземні педагоги, і сфера музики не є винятком. Державна музична освіта надається в загальноосвітніх школах, де обов'язковим є вивчення музичної грамоти, спів, а також гра на музичному інструменті (блок-флейті, гітарі, синтезаторі або національних інструментах). В кінці кожного семестру проводиться концерт, де беруть участь всі учні. Обов'язковим є виступ сольо або у складі ансамблю. Обдарованим дітям держава надає бюджетну освіту в спеціальних музичних центрах, де в основному працюють педагоги з Єгипту. У приватних навчальних закладах педагогічний склад інтернаціональний, це – запрошені педагоги з Філіппін, Іраку, Англії, Америки та інших країн і багато представників з України, Росії.

З середині минулого століття для території всіх країн Перської затоки характерний загальний культурний спад, обумовлений посиленням релігійного тиску. Як відомо, мусульманство не заохочує всілякі розваги, в число яких також входить гра на музичних інструментах. Наприклад, на територіях Кувейту і Саудівської Аравії, де, як і раніше, панує релігійна політика, не існує жодної музичної школи. Прогресивно мислячі батьки, а також іноземці, що працюють в цих країнах, нерідко возять дітей на заняття в музичну школу сусідньої країни (Бахрейну, наприклад). В інших Gulf-країнах за останні десять років місцеве населення поступово почало звертатися до музичній освіті, хоча основний контингент учнів складають експати.

У зв'язку з тим, що в Gulf-країнах від 30 до 50 % загального населення становлять іноземці, які працюють в різних структурах і часто мігрують, виникла потреба в універсальній системі музичної освіти, яку можна перервати і продовжити в будь-який необхідний момент, незалежно від географічного місцезнаходження. У зв'язку з цим формувалася орієнтація на три системи: «*ABRSM*», «*Trinity*» і «*The Royal Conservatory of Music Canada*». Названі організації надають сертифікати та дипломи, що визнаються в усьому світі. За їх програмами працюють не тільки в країнах Перської затоки, але також в Китаї, Індії, Японії, Америці і Європі. В даний період часу лідируючі позиції займають системи «*ABRSM*» і «*Trinity*», на яких ми зупинимося більш детально. Обидві організації знаходяться в Лондоні. Офіс *Trinity*-коледжу працює з 1877 року. Програма *ABRSM* також відо-

ма тривалий час (вже близько 120 років), знаходиться під наглядом Лондонської королівської академії музики, Королівського музичного коледжу в Лондоні, Королівської консерваторії в Шотландії, а також Королівського північного коледжу в Манчестері. Представництва програм є на всіх континентах в більш ніж 80 країнах світу.

Основною метою своєї діяльності «ABRSM» і «Trinity» називають «популяризацію професійної освіти, чітку організацію мотивації і постановки мети в учнів, об'єктивне керівництво в поліпшенні навичок, можливість оцінити свої досягнення за міжнародною шкалою балів ...» [6, р. 9]. Характерною рисою названих систем є відсутність навчальної програми, набору необхідних предметів і кількості годин, відведених для занять на семестр або навчальний рік. Детально обговорюються набір вимог до кандидата на здачу іспиту, критерії оцінювання та репертуарний список; вся інформація, терміни і зміни відображаються на офіційних сайтах, а також в друкованій продукції [див. 6; 2; 3].

У зв'язку з тим, що в країнах пострадянського простору обговорювані нами системи не набули поширення і офіційно не відкрито жодного представницького центру, відповідно, україно- або російськомовної інформації чи досліджень на цю тему поки не спостерігається.

Критерії оцінювання, права кандидата, умови проведення іспиту та його тривалість, технічні вимоги до місця проведення іспиту, а також інші нюанси чітко зафіксовані в спеціальних програмних буклетах, а також в інструкціях з підготовки до іспиту. Вимоги періодично оновлюються. Так, наприклад, в ABRSM вимоги до екзаменів з фортепіано змінюються кожні півтора року, буклети перевидаються для струнних інструментів раз в чотири роки [див. 1]. Зміни в основному стосуються репертуарного списку. Також організуються майстер-класи, семінари та інші навчальні програми для педагогів, які працюють по даних системах.

Після здачі іспиту в межах терміну від тижня до місяця висилаються коментарі екзаменатора з оцінками по секціях; сертифікати учням, які подолали іспит, висилаються через кілька місяців. Для отримання сертифікату іспиту необхідно набрати прохідну кількість балів (в кожній системі своя шкала, але результат повинен потрапити в категорії «Distension», «Merit», «Pass»). Залежно від набраних балів, навіть все-

редині однієї категорії, присуджується певна кількість «кредитів», які враховуються під час вступу до музичних та мистецьких навчальних закладів різних країн по всьому світу (за умови їх співпраці з даною системою).

На іспит для комісії потрібно надати ноти виконуваної програми, визначеного (зазначеного в умовах) видавництва і редакції. Увесь хід іспиту фіксується на аудіо- або відеоджерело. Записи можуть бути використані як доказ у разі оскарження результатів іспиту. Присутність сторонніх, в тому числі і педагога, в залі строго заборонена. Для підготовки до кожної складової іспиту є спеціальні комплекти підручників, де можна знайти списки завдань і питань по рівнях, приклади для тренування. Наприклад, якщо це збірка технічних вправ (окремих для кожного рівня), то туди включені гами відповідно до вимог, арпеджіо, інші акордові побудови. Поруч з кожним видом вказано мінімально допустиме темпове обмеження, штрихи (наприклад: грати гами *staccato* і *legato*). На спеціально відведеній сторінці – опис того, як рекомендовано займатися по цій книзі, і в якому вигляді вправи мають бути виконані на іспиті: «Всі гами, арпеджіо та акорди повинні бути виконані напам'ять, акцентуація допускається тільки властива специфіці побудови, [вправи] виповнюються *legato* (або іншим штрихом відповідно до вимог), виповнюються без педалі, допустимі зміни в аплікатурі, якщо це забезпечить вдалий результат ...» [5, р. 6].

У посібниках з читання з листа зазначено, якої складності, до якої кількості знаків і в яких розмірах можуть бути виконані твори, відповідні даному рівню. А також всі супутні виконавському іспиту тести мають виноску про те, що екзаменатор може запитати матеріал попередніх рівнів.

На сайтах [див. 1; 7] надані записи екзаменаційних творів в рекомендованих інтерпретаціях, також можна відразу купувати нотні збірки з CD-вкладеннями. Для самостійних занять, наприклад, з підготовки до слухового аналізу, є у продажу комп'ютерні програми для iOS devices. Всі матеріали постійно оновлюються, і різноманіття програм збільшується, що обумовлено, звичайно, комерційною складовою.

Іспит у піаністів в системі Trinity може проходити в категоріях: фортепіано соло, мистецтво акомпанементу (з п'ятого рівня), форте-

піанний дуєт і ансамбль в шість рук.

Секція фортепіано соло складається з двох відділів: **1** – базовий, який налічує дев'ять рівнів; **2** – професійний, що включає три рівні. Після проходження іспиту кожного рівня видаються сертифікати (базовий, середній, вищий). Іспит на сертифікат має дві складові. 1) Кандидат повинен виконати концертну програму; 2) надати письмову анотацію до виконуваних творів. Є іспити на отримання диплома виконавця (класичної музики, джазу, поп-музики) і вчителя музики.

Кожен з дев'яти іспитів базового рівня складається з чотирьох частин.

1. Технічна, в якій повинні бути виконані гами, арпеджіо та інші види технічних вправ (залежно від рівню – Grade – екзаменованих). Вправи представляють собою невеликі етюди, по два на різні види техніки, учень повинен вибрати з шістьох можливих варіантів три на свій розсуд.

2. Виконання трьох творів за вибором кандидата з фіксованого списку (який вміщує твори різних форм і жанрів). Як альтернатива третьому творові може бути виконаний власний твір.

3. Теорія музики (набір типових питань і коло тем вказано у вимогах до кожного рівня окремо).

4. Читання з листа (учню пропонується придбати спеціальні збірники для тренування основних складнощів за рівнями, але на іспиті використовуються інші матеріали на вибір екзаменатора).

5. Слуховий аналіз, який включає елементи сольфеджіо, теорії.

6. Імпровізація (параметри для кожного рівня вказані).

З останніх чотирьох складових іспиту (читання з листа, теорія музики, слуховий аналіз, імпровізація) до п'ятого рівня включно екзаменований може вибрати на свій розсуд два найбільш комфортних тести. З шостого рівня це в обов'язковому порядку повинні бути читання з листа і слуховий аналіз (який може бути замінений тільки на імпровізацію).

Система рівнів (Grade) ABRSM збігається з Trinity, тут також після проходження восьмого Grade можливо здавати екзамени на диплом педагога-інструменталіста / вокаліста або концертного виконавця. Іспит для піаністів в ABRSM можливий тільки у вико-

нанні соло і складається з наступних частин.

1. Технічна, яка представлена різними гаммами і арпеджіо. Варто зазначити, що технічна різноманітність і обсяг необхідних тональностей тут більше, ніж в *Trinity*, однак відсутні вправи.

2. Виконання програми. Тут також потрібно вибрати по одному твору зі списків «А», «В», «С».

3. Читання з листа. До кожного рівня виданий спеціальний збірник для підготовки екзаменованих.

4. Слуховий аналіз, який, крім сольфеджування і перевірки слуху, включає в себе аналіз музичного стилю і форми.

5. Репертуарні списки *ABRSM* і *Trinity* приблизно однакові [див. 3; 1] і включають твори європейської класики (В. Моцарт, Л. Бетховен, Й. Гайдн, І. Бах, Г. Гендель, Д. Скарлатті, Ф. Шопен, Р. Шуман, К. Дебюссі та ін.), нерідко зустрічаються твори російських композиторів, таких як М. Глінка, О. Бородин, Д. Шостакович, С. Прокоф'єв, Д. Кабалевський та ін. Також широко представлені твори авторів ХХ століття (Х. Хенце, О. Мессіан, А. Шенберг), і, звичайно, акцент робиться на творчості сучасних американських, китайських, австралійських і європейських авторів (Е. Біч, Н. Рорем, Е. Мільн, Лі Йангхі та ін.)

По всьому світу відкриваються школи, що працюють за методом японського педагога, скрипаля Сін'їті Судзукі. У великих містах Росії для бажаючих існує можливість навчатися в даних школах. В Україні такі школи поки не відкривалися, але методики С. Судзукі широко використовуються в групах раннього розвитку дітей та музичних групових заняттях. Не становлять винятку і країни Близького Сходу. Незважаючи на популярність, нерідко можна почути на адресу методики С. Судзукі чимало критики, причому від авторитетних педагогів. Найчастіше методу дорікають в тому, що він не готує професіоналів. Однак це й не було його метою, так як сам С. Судзукі неодноразово вказував, що це більше філософія і практика, ніж виконавська школа. Навчання в школах Судзукі можливо з двох-трирічного віку, займає в цілому близько семи-восьми років. По закінченні школи діти здають іспит перед міжнародною комісією, після чого вручається диплом Судзукі. За наявності бажання подальшого професійного навчання

можна поступати в традиційні навчальні заклади. У ряді країн є спеціальні школи при Асоціаціях Судзукі, які готують викладачів за цим методом, а також проводять курси по вихідних днях. Повне навчання триває п'ять років, і наприкінці кожного року проводиться іспит з присвоєнням чергового рівня.

Ще одним розвинутим напрямком навчання є відкриття шкіл від всесвітньо відомої японської фірми музичних інструментів – Yamaha. При фірмових магазинах Yamaha створюються музичні класи для навчання на різних інструментах за унікальною методикою, розробленою Yamaha. Щоб отримати право викладати в такій школі, треба обов'язково пройти навчання в Японії. На уроках використовуються ексклюзивні навчальні матеріали, які представляються фірмою без права поширення. І, якщо до методу Судзукі можна хоча б частково долучитися будь-якому охочому, так як нотні збірки є у вільному продажу, то з методом Yamaha ознайомитися можна тільки на спеціалізованих курсах. Проект фірми суто комерційний, тобто, якщо фірма зацікавлена в ринку даної країни, регіону, міста, то можна укласти контракт на покупку франшизи, відкрити магазин-школу і відправити педагогів на навчання до Японії. У разі відсутності економічної зацікавленості з боку фірми «Yamaha» – діалог з нею неможливий. Зокрема, автор статті безпосередньо контактувала з координаторами програми з метою відкриття відповідних центрів у великих містах України (Харків, Київ, Одеса), однак, проаналізувавши ринок збуту інструментів в Україні, вони відхилили пропозицію про співпрацю. По-іншому йде справа з Арабськими Еміратами та Gulf-країнами, де подібні школи активно відкриваються останні п'ять років і користуються величезним попитом у населення. Але даний метод підходить скоріше для початкового навчання, так би мовити, «залучення до музики», зацікавлення процесом. Заняття проходять переважно в групах, в тому числі, є групові уроки фортепіано. А для професійного навчання в цих країнах використовуються європейські та американські всесвітньо визнані системи.

Висновки. У силу сформованих історичних умов музична освіта в країнах Близького Сходу на даний момент знаходиться в стадії свого становлення. Національний підхід не сформований і поки запо-

зичується з досвіду європейської та американського освіти. Повсюди користуються попитом комерційні проекти, такі як школи Судзукі і фірми «Yamaha». Але їх програми і формат (зокрема, групові уроки на сольних музичних інструментах, таких як скрипка, фортепіано та інші) орієнтовані швидше на початковий етап у навчанні, занурення в світ музики.

Педагогічний склад державних і приватних навчальних закладів інтернаціональний, що, безсумнівно, збагачує культурний розвиток, але домінуюче бажання учнів здавати міжнародні іспити (за типом ABRSM і Trinity) ставить хід навчання в жорсткі рамки вимог даних організацій. В результаті чого на практиці будь-які відхилення від прописаних умов призводять до негативного результату. Також важливим моментом є повністю комерційна основа як освіти, так і участі в іспитах. І часто на практиці педагог не керує процесом навчання студента, бо це можуть робити його батьки або безпосередньо сам студент. У цьому випадку метою навчального процесу становиться не поступове навчання і оволодіння практичними навичками професійної майстерності, а якнайшвидша здача всіх можливих іспитів по вибраній системі. Приводом для цього можуть бути різні суб'єктивні причини, конкуренція амбіцій та небажання платити за тривалий і дуже дорогий процес навчання.

У цьому підході є свої переваги, тому що для багатьох мігруючих іноземних сімей це шанс, незалежно від країни перебування, продовжувати навчання в певному темпі і за певною програмою. Для місцевого населення – це стимул для знайомства з європейською класичною музикою, виконавськими традиціями, збагачення методик навчання і запозичення педагогічного досвіду. Однак від педагога, в більшості випадків, не потрібно ніякої ініціативи, а тільки лише буквальне дотримання правил підготовки і рекомендацій в нотному тексті. Звідси досить закономірно, що дана система не виховала на сьогоднішній день виконавців зі світовими іменами.

Як видно, наведені вище моделі навчання не можна віднести до освітніх програм, їх мета швидше перевірна, атестаційна. На жаль, поширеною практикою часто стає захоплення тільки підготовкою студентів до іспитів, і повноцінне, поетапне вдосконалення професійно-

го музиканта не враховується, оскільки списки вимог і творів вельми обмежені і універсальні, і, як наслідок, індивідуальний, поступовий і гармонійний розвиток музиканта-виконавця стає неможливим.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *ABRSM [Офіційний сайт] [Електронний ресурс], 2015. [Цит.: 20.12.2015]. — URL : <http://bh.abrsm.org/en/home> [англ. яз.].*
2. *Exam information and regulations (international edition) [Text]. — London, ABRSM, 2012. — 38 p.*
3. *Exam information and regulations (international edition) [Text]. — London, ABRSM, 2012. — 40 p.*
4. *Piano syllabus 2012–2014 [Text]. — London : Trinity College, 2011. — 68 p.*
5. *Piano syllabus 2013–2014 [Text]. — London, ABRSM, 2012. — 40 p.*
6. *Taylor, Clara. These music exams. A guide to ABRSM exams for candidates, teachers and parents [Text] / Clara Taylor. — London, ABRSM, 2005. — 56 p.*
7. *Trinity [Офіційний сайт] [Електронний ресурс], 2015. [Цит.: 25.12.2015]. — URL : <http://www.trinitycollege.co.uk/site/?id=263> [англ. яз.].*

УДК 786.2 : 373.67 (52)

Олександра Козак

ФОРТЕПІАНО ЯК ІНСТРУМЕНТ ВЕСТЕРНІЗАЦІЇ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ ЯПОНІЇ

Центральною проблемою музичної освіти Японії є співіснування в рамках її системи різних напрямків: традиційної, академічної професійної, загальної музичної підготовки. Звичайно, сутність елементів такої освітньої системи не є цілком оригінальною щодо інших світових систем музичної підготовки та музичного виховання, але іноді вражаючим здається поєднання екзотичного східного колориту з формами, типовими для західної музичної культури. Компонентами такої взаємодії виступають два види музикування – усне (традиційне) і письмове